

bläcksvart» o. s. v.

Då likväl på Svenska språket ingen handledning för åskådningsundervisningen finnes att tillgå, anser Fakulteten det önskligt, att skriften må till tryck befordras, förutsättande Fakulteten härvid att föräldrar och lärare skola vid dess begagnande inskränka sig till de öfningar, hvilka lämpa sig för barnets fattning, och äfven förbigå sådane, hvilka genom sin småaktighet och betydelselöshet endast äro egnade att trötta dess uppmärksamhet. Dock borde i företalet derom erinras, att handledningen icke är ämnad till ovilkorlig efterföljd utan endast till anvisning, huru de s. k. tal och tankeöfningarne öfver hvarjehanda ämnen kunna anställas.

Och emedan boken icke kan påräkna någon större afsättning, synes det billigt, att dess utgifvande måtte genom ett honorarium åt författaren befrämjas.

Likväl anser Fakulteten behöfligt, att Författaren ännu underkastar manuskriptet en revision för rättandet af förekommande inadvartenser i framställning och språk, samt i synnerhet att slutet af detsamma, i hvilket framställningen delvis urartar till toma, för barnet opassande deklamationer, må omarbetas. Äfvenså saknas en innehållsförteckning.

90 UTLÅTANDE I HISTORISK-FILOLOGISKA FAKULTETEN 21.X 1861

HUA, Centralförvaltningens arkiv

Lektor J. Oskar I. Ranckens den 9 Oktober ventilerade, för professionen i Pedagogik och Didaktik utgifna specimen: *Något om Sverges skollagstiftning och skolor närmast före deras reform 1856*, sönderfaller i tre skilda afdelningar.

Sedan Författaren (sid. 1–3) citerat de Svenska Skolordningarne af 1807 och 1820 samt nämnt några ord om de komitteer, som för skolväsendets reformerande sammmanträdt såväl före 1820 som närmast efter denna tidpunkt, öfvergår han till uppräknande af ett antal Författningar, rörande icke blott den på nämnda Skolordning grundade lärdomsskolan, utan Svenska undervisningsanstalterna i allmänhet, emanerade från 1842 till 1856. Denna afdelning slutar sid. 10.

Härefter upptager Författaren (sid. 10–19) summariskt åtskilliga data, rörande lärdomsskolan eller de s. k. elementarläroverken, hemtade ur en tryckskrift med titel: »Statistiska upplysningar om Svenska elementarläroverket, utgifna af den vid 3:dje allmänna Svenska läraremötet för ändamålet nedsatta komitté. Skriften är, såsom titeln angifver, utarbetad för ett läraremöte i Stockholm 1855 och anför tabellariskt sifferförhållandet i ett antal frågor, rörande elementarläroverkets yttre och inre organisation.

Slutligen öfvergår Författaren (sid. 20) till en berättelse om sina egna under ett besök i Sverge år 1856 angående skolorna och allmänna undervisningen gjorda iakttagelser, tilläggande åtskilliga bedömanden med afseende på skollokaler, disciplin, undervisning och lärareduklighet.

Till upplysning bör jag tillägga, att genom ett Kungligt Cirkulär af den 6 Juli 1849, hvilket äfven af Författaren åberopas, under angifvande af dess hufvudsakliga innehåll, sammanslagning af de dittills skilda läroverken: gymnasium, högre lärdomsskola och apolo-gistskola anbefaltes äfvensom lärjungarnes dispensering från de gamla

språkens läsning medgafs, så att vid en del af de på anfördt sätt uppkomna sammanslagna läroanstalterna en civilafdelning bildades samt i sammanhang härmed på läroverkens högre klasser ämnesläsning för lärarena infördes. Dessa förändringar utgjorde en inledning till den genom utfärdad ny Skolstadga af den 14 Aug<usti> 1856 föreskrifna reform, som med hösttermin 1857 bragtes till verkställighet. Det är denna öfvergångsperiod för elementarläroverken från 1849 till 1857, afhandlingens i främsta rummet söker skildra.

10 Det synes derföre vara helt och hållet tillfälligt, att Förf<attaren> i första afdelningen börjar uppräknandet af utkomna Författningar från 1842. Väl är det förhållandet, att Folkskolstadgan, som Förf<attaren> äfven nämner utkom 1842. Det hade derföre kunnat vara i sin ordning att anförda de från denna tid för Folkskolan utgifna stadganden – om denna skulle utgjort föremål för framställningen. Men såsom anförts är detta icke fallet. Den andra, statistiska, afdelningen rör endast elementarläroverken; och i den tredje förklarar Förf<attaren>, att han icke gjort bekantskap med Folkskolan på landet. Han lemnar här blott några notiser om söndags och aftonskolorna i Stockholm, hvilka äro oberoende af Folkskolstadgan.

20 De citerade förordningarne angå också utom Folkskolan och Elementarläroverken hvarjehanda undervisningsanstalter. Af 29 uppräknade röra 10 folkskolan och af dem 9 endast utskylder och anslag till densamma; 5 universiteterna, 4 särskilda tekniska realskolor och 1 navigationsskolorna, om hvilka alla läroanstalter ingenting vidare i afhandlingens förmäles. Endast de återstående 9 röra Elementarläroverken, således det egentliga föremålet för afhandlingens. Men äfven bland dessa har blott en, det nämnda Cirkuläret af <den> 6 Juli 1849 någon betydelse för densamma; medan de öfriga angå mindre väsentliga omständigheter, om hvilka Förf<attaren> i det följande icke vidare talar. Ja om ett sådant dokument anföres blott, att det innehåller afslag på en ansökt ändring rörande sånglärarevikariaterna, utan att Förf<attaren> upplyser hvarken om bestående stadgande i denna viktiga fråga eller om beskaffenheten af den ändring, deri ansöktes.

30 Medan så mycket för afhandlingens öfverflödigt i denna afdelning förefinnes, saknar man det väsentliga, nemligen alla uppgifter om innehållet i den Skolordning af 1820, på hvilken Elementarläroverkets inrättning vid den tid, Förf<attaren> beskriver, grundade sig. Också anföras inga denna Skolordning modifierande Författningar under tiden från 1820 till 1842. Följden af denna bristande utredning är den, att läsaren icke lär känna något om föreskrifna undervisningsämnen, lärokurser, läseordning, läroböcker och disciplinära stadganden i de ifrågavarande läroverken. Bristen är icke afhulpen i de statistiska uppgifterna ||, af hvilka man väl (sid. 16) lär känna, på hvilken klass vissa läroämnen vidtaga, men der icke ens alla läroämnen omnämnas, än mindre hvilka af dem äro föreskrifna för de skilda slags skolorna. Icke heller afhjelpes den|| i afhandlingens 3:dje del, der Förf<attaren> anför sina egna erfarenheter. Endast för ett specielt läroverk, Nya Elementarskolan i Stockholm uppräknas i sistnämnda afdelning läroämnen, utan att läsaren underrättas, huruvida dessa i de öfriga läroverken äro desamma, hvartill man icke eger rätt att sluta, emedan denna skola har sin från alla öfriga skilda författning. Härtill kommer, att de läroanstalter, som enligt 1849 års Cirkulär sammanslogos, voro lägre och högre apologistkolor samt lägre – högre – och högsta lärdomsskolor eller gymnasier. Sammanslagningen skedde blott såvidt flera af dessa anstalter funnos i samma stad. Så uppstodo en mängd

olika beskaffade läroverk med olika läroämnen, kurser o. s. v. Af afhandlingen lærer man nu icke känna undervisningen i sagde skolor före sammanslagningen icke heller i de läroverk, som i följd af denna uppstodo.

Den andra afdelningen rörer blott nyssnämnda läroanstalter. I det dokument, Förf<attaren> begagnat äro uppgifterna tabellariskt uppställda, jemförande sifferförhållandena vid de flesta af desamma. Man lærer sig alltså ur dokumentet känna hvarjehanda förhållanden vid de särskilda slagen af läroverk, s. k. fullständiga elementarläroverk och mer eller mindre ofullständiga. Förf<attaren> har åter sammandragit dessa uppgifter, hvilka i hans afhandling derföre vanligen blifva gemensamma för alla de skilda slagen af elementarläroverk. Så får man ur afhandlingen veta, att elementarläroverken i Sverge hafva 1 till 19 lärare, från 9 till 112 lärjungar, från 0 till 73 på samma klass, att lärarena hafva från 4 till 32 undervisningstimmar i veckan o. s. v. Jag behöfver icke säga, att sådane uppgifter äro fullkomligt gagnlösa. Dokumentet uppgifver äfven, hvilka särskilda läroböcker, som i hvarje läroämne begagnas, samt läseordningen vid de skilda läroverken. Förf<attaren> har icke begagnat dessa upplysningar, de enda, som gifva kunskap om, hvad och huru mycket vid den tiden i de Svenska skolorna lästes. Denna underlåtenhet är så mycket mera att beklaga, som Förf<attaren>, enligt hvad ofvan visats, i första afdelningen försummat anföra, hvad i Skolordningen om undervisningen var stadgad. Att ännu det begagnade dokumentet är ofullständigt hade icke bort undfalla Förf<attaren>. Ty det innehåller ingenting om lärokurserna och om undervisningens resultat. För lärarene vid det möte, för hvilket dokumentet utarbetades, var detta känd sak. De önskade endast lära känna, huru det genom 1849 års Cirkulär stadgade blifvit vid rikets särskilda läroanstalter genomfördt. Men afhandlingens läsare lära sig känna så godt som ingenting om Sverges skolor, då de lemnats i okunnighet om hvad och huru mycket i dessa skolor läses samt hvilka resultat i kunskap hos lärjungarne, undervisningen medfört. Statistiskt hade resultaten kunnat tydliggöras genom siffror för uppflyttningarne från klass till klass, för dimission till universitetet och för erhållna betyg i studentexamen. Det hade varit jemförelsevis lätt att åstadkomma en sådan statistik för några få skolor; och detta hade redan varit tillräckligt för läsarens behof. Men Förf<attaren> har, som sagdt, stannat vid, hvad han i dokumentet förefann, ja till och med förbigått det för hans ändamål i detsamma viktigaste och meddelat det öfriga i en form, som gör meddelandet värdelöst.

I afhandlingens 3:dje del tillägger Förf<attaren>, såsom det synes efter på ort och ställe vunna upplysningar, en korrkt beskrifning på söndags- och afton-skolorna i Stockholm, en utförligare på Nya Elementarskolan derstädes, som äfven upptager läroämnen, men icke läroböcker, kurser och läseordning. Upsala Katedralskola är det enda på 1820 års skollag och cirkuläret af 1849 grundade läroverk, åt hvilket Förf<attaren> egnat en beskrifning (på en sida); men äfven denna innehåller intet om undervisningens föremål, omfång, ordning och resultat.

Förf<attaren>s i denna afdelning förekommande bedömanden rörande hvarjehanda undervisningsanstalter, äfven sådane, om hvilka eljest i hela afhandlingen icke varit fråga, såsom Teknologiska institutet, och sådane, som Förf<attaren> icke heller besökt, såsom Mariebergs läroverk, framstå, emedan icke grundade på några angifna data, såsom blotta hugskott, på sin höjd yttringar af Förf<attaren>s enskilda omotiverade tycke.

Af det anförda framgår, att afhandlingens första och andra del sammanhänga endast såvida, att den organisation af elementarläroverken, med hvars statistik den senare, på sätt visadt, sysselsätter sig, beror af det i förra delen omnämnda cirkuläret af den 6 Juli 1849, medan öfriga förordningar, som i förra delen uppräknas, för denna statistik äro likgiltiga. Ett undantag gör ett cirkulär af den 7 Dec^{ember} 1843 angående rektorsval vid gymnasier, hvarom äfven i den statistiska afdelningen blir fråga. Och för afhandlingens tredje del är tillvaron af de båda föregående helt och hållet likgiltig.

10 Detta bristande samband mellan afhandlingens skilda delar beröfvar densamma all vetenskaplig form. Härtill kommer, att Förf^{attaren} icke hållit sig ensamt till elementarläroverken, utan i första afdelningen anförd Förordningar rörande hvarjehanda undervisningsanstalter, i tredje afdelningen åter strödda uppgifter och reflexioner angående än den ena, än den andra undervisningsanstalten, deribland äfven sådana, som af sagde förordningar alls icke beröras, att icke tala derom, att ingen upplysning lemnas öfver flera af dessa anstalters organisation, icke heller om innehållet af de Författningar, på hvilka denna grundar sig. Genom detta Förf^{attaren}s förfarande har afhandlingen fått
20 karakteren af en anteckningsbok för hvarjehanda data och tillfälliga reflexioner angående läroanstalter i Sverige.

Den tidpunkt, afhandlingen berör, tillhör Svenska elementarläroverkets historia, sedan detsamma på grund, af Skolordningarne af 1856 och 1859 blifvit tvenne gånger ytterligare reformeradt. Det synes alltså med afseende derpå, att dock elementarläroverket utgör afhandlingens hufvudsakliga föremål, vara såsom ett bidrag till Svenska elementarläroverkets historia densamma till dess vetenskapliga värde bör bedömas. Men då man, såsom visadt är, ur afhandlingen hvarken lärar känna, hvad vid ifrågavarande tid var rörande elementarläroverket
30 stadgad, ej heller vinner någon på anförda fullständiga data stödd upplysning om, huru det stadgade genomfördes, än mindre hvilka resultat undervisningen lemnade, så kan afhandlingen, äfven om man afser från dess ovetenskapliga form, ur sagde synpunkt bedömd i min tanke icke tillerkännas ett vetenskapligt värde.

Förf^{attaren} anförde vid disputationsakten, att de af honom meddelade notiserna dock borde anses ega värde för läsare här i Finland. Detta yrkande må gälla, hvad det kan. Förf^{attaren} synes likväl dervid förbise, att ett vetenskapligt arbete bör ega värde för andra läsare, än de i Finland, och att ett sådant angående Svenska läroverken väl borde
40 ega värde åtminstone för läsare äfven i Sverige. De af Förf^{attaren} meddelade notiserna kunna utan stor möda samlas både här och der, ehuru det kan antagas, att för Svenska pedagoger ett sådant arbete är öfverflödigt. Hufvudsak är uppenbarligen, att notiserna vore af något värde för afhandlingen. Hade Författaren föresatt sig, att ur det dåvarande tillståndet vid Svenska läroverket bevisa behovet af en reform, eller hade han tvärtom velat visa, hvilka fördelar det genom 1849 års cirkulär införda öfvergångstillståndet medförde, eller hade han blott ur allmänna pedagogiska principer bedömt detsamma, hade det kunnat vara tillräckligt, att blott anföra några för ändamålet väl
50 valda data, för att på dem grunda bedömandet, och ett för den pedagogiska vetenskapen upplysande resultat af undersökningen kunnat vinnas. Men något sådant vetenskapligt mål och syfte kan icke i afhandlingen uppletas.

Med serdeles nöje bör jag deremot erkänna det lediga sätt, hvarmed Förf^{attaren} vid disputationsakten upptog och besvarade de mot

afhandlingen gjorda anmärkningarne, hvarvid Förf<attaren> äfven hade tillfälle ådagalägga sin pedagogiska beläsenhet och erfarenhet. Dessa anmärkingar äro i det föregående till deras väsentligaste del upprepade, emedan Förf<attaren>s öfver desamma afgifna förklaringar icke voro tillfredsställande, och de, såvidt jag förmår bedöma, hvad af ett vetenskapligt arbete fordras, icke heller på ett tillfredsställande sätt kunna afvisas.

På grund af det sålunda anförda, kan jag för min del icke för ändamålet gilla Herr Lektor Ranckens ifrågavarande specimen.

Joh. Vilh. Snellman

10

91 C. K. E. STJERNVALL-WALLEEN – J. V. SNELLMAN 16. XI 1861

HUB, JVS handskriftssamling

Högädle Herr Kansli-Råd,

20

Med stor tillfredsställelse har jag emottagit Herr Kansli Rådets ärade skrifvelse af d<en> 7 Nov<ember> jemte åtföljande *Litteraturblads artikel*, hvilka fullkomligen rättfärdiga hvad jag på förhand yttrade: att nemligen andemeningen icke kunde vara att utöfva en påtryckning med ändamål att aftvinga en önskad concession. Detta mitt yttrande grundade jag på den fasthet jag var öfvertygad om att finna uti Herr Kansli Rådets grundsatser, att icke vika för tvång.

Det hade väl icke varit svårt att genom samma artikels framvisande erhålla Hans Majestäts bifall till dess publicerande; men sådant möter numera icke heller någon svårighet att i vanlig väg åstadkommas sedan vi lyckligen genomgått framfödnings värkarne af en ny General Guvernör, hvars humana åsigtter på förhand äro oss kända.

30

Sedan någon längre tid har frågan förevarit om att omställa vår Censur. Numera är det största hindret undanröjdt och jag tror mig kunna säga att Herr Kansli Rådet i denna fråga torde komma i tillfälle att snart i officiell väg personligen yttra sina åsigtter,

Med fullkomligaste högaktning har jag äran vara

Högädle Herr Kansli Rådets
ödmjukaste tjänare
Em. Stjernwall W:n

40

S:t Petersburg d. 4/16 November 1861

92 C. K. E. STJERNVALL-WALLEEN – J. V. SNELLMAN 6. XII 1861

HUB, JVS handskriftssamling

50

Högädle Herr Kansli-Råd!

Herr Kansli-Rådets ärade skrifvelse af d<en> 2:a Nov<ember> emottog jag först, sedan Hans Kejs<erliga> Majestäts beslut angående ordnandet